

KOMPARIRANJE SUNIJSKE I ŠIJSKE HADISKE METODOLOGIJE

Ahmed ef. AGETOVIĆ

UDK 28-42

Termini "ehli-sunnet ve-l-džema'at" i "šiije" su pojmovi koji se vrlo rano, već u ranoj fazi formiranja muslimanske zajednice, počinju koristiti za određene skupine muslimana. Njihova upotreba intenzivira se u periodu prvih halifa kada se i javlja podjela na sunije i šiije. Ta podjela će u kasnijem periodu sve više dolaziti do izražaja, tako da je i trenutno prisutna. Možemo konstatovati da su to su dvije skupine muslimana koje koračaju istom cilju različitim putevima.

U ovom radu prezentovana je sunijska i šijska hadiska metodologija, metode sakupljanja hadisa i njegovo zapisivanje u vrijeme Poslanika, s.a.v.s., ashaba i tabi'ina. Analizirane su metode prijenosa tradicije u ehli-sunnetskom i šijskom islamu i iznesen stav naspram prvih prenosilaca tradicije- ashaba i tabi'ina, te Poslanikove, s.a.v.s., časne porodice u čijem shvatanju i poimanju je ključna razlika u prijenosu hadisa između sunija i šiija.

Ključne riječi: Hadis, sunije, šiije, komparacija, metodologija, ashabi, tabi'ini, Ehli-bejt.

Uvod

Od samog početka Objave muslimani su svoje svakodnevne poslove, razmišljanja i ibadete vezivali za osnovne duhovne izvore: Kur'an i hadis. Duboko uvjereni da bez ispravnog razumijevanja Kur'ana i hadisa nije moguće ispravno razumjeti i interpretirati islam muslimani od samog početka vrlo studiozno, precizno i temeljito pristupaju izučavanju spomenuta dva izvora.

Svjesni značaja i važnosti Kur'ana Poslanikovi, s.a.v.s., ashabi brižno čuvaju kur'anske ajete u svojim prsima učeći ih napamet, ali i nemjerljivu pažnju poklanjaju svakom ajetu koji je bio zapisan na različitim predmetima. Slična praksa bilježi se i kada je u pitanju odnos prema hadisu. U početku izjave Božijeg Poslanika, a.s., pamte i usmeno prenose, a neki koji su bili u mogućnosti precizno bilježe. Ovakav odnos prema hadisu prenesen

je na sljedeće generacije, tabi'ine, te beit-tabi'ine, ali i na kasnije generacije islamskih učenjaka.

Proces zapisivanja i prenošenja hadisa vrlo brzo poprimio je široke razmjere. U njemu su učestvovali mnogi ashabi, tabi'ini i učenjaci iz sljedećih generacija. U tom procesu različiti učenjaci koristili su različite metode i načine u sakupljanju, bilježenju i prenošenju hadisa.

Razilaženja i podjele koje su zahvatile mladu muslimansku zajednicu ubrzo nakon preseljenja Muhammeda, s.a.v.s., na bolji svijet, imale su svoju refleksiju i na proces sakupljanja i bilježenja hadisa. Jedna od najvećih podjela je podjela na sunije i šiije. Unutar ove dvije najbrojnije islamske grupacije vremenom su se razvile razne škole, pravci i različite metode u tumačenju islama i islamskih izvora. Iako propise vjere crpe s istih izvora, iz Kur'ana i hadisa Božijeg Poslanika,

s.a.v.s., vremenom se u tumačenju, interpretaciji i praktikovanju islama između ove dvije islamske grupe pojavile određene razlike.

Da bismo na najbolji način razumjeli sunijski i šijsku hadisku metodologiju potrebno je analizirati metode sakupljanja i bilježenja hadisa, načine i metode prenošenja tradicije na sljedeće generacije u oba interpretativna toka što je, svakako, predmet ovog rada. Važno je napomenuti da su u ovom radu referirani autori i djela sljedbenika duodecimalnih šiija, koji predstavljaju najbrojniju šijsku grupaciju.

Metode sakupljanja hadisa i nastanak hadiskih zbirki

Od prve Objave Muhammedove, a.s., riječi i djela bile su od posebnog značaja za njegove sljedbenike. On je bio direktan izvor vjere i

bogobožnosti i spona između Allaha, dž.š., i ovozemaljskog svijeta. Zato i ne čudi što su ashabi nastojali svaku njegovu izjavu, djelo, tumačenje ili objašnjenje nekih težih kur'anskih riječi ili propisa vjerno zapamtiti i usmeno prenijeti, a pojedinci koji su to mogli i tačno zapisati. Pošto se u to vrijeme nije znalo za papir pojedini ashabi su imali svoje male bilježnice, zvane sahife, sačinjene od papirusa ili pergamenta- štavljene životinjske kože, čiji su materijali bili veoma skupi, ili su zapisivali na grublje predmete kao što je palmino lišće, kamene ploče i slično. To su bile lične sahife- bilježnice pojedinih ashaba, a navodi se da su, između ostalih, svoje sahife imali: Džabir b. Abdullah, Ali b. Ebi Talib, Ebu Hurejra i Abdullah b. Amr el-As (Brown, 2016: 39). Činjenica je da nemamo mnogo ovih bilježnica ashaba iz prostog razloga što je Poslanik, a.s., u početku islama zabranio pisanje hadisa kako se ne bi pomiješao sa tekstom Kur'ana. Kasnije je ova zabrana povučena.

Neki ashabi su bili aktivniji od drugih u pogledu prikupljanja, memorisanja i bilježenja hadisa. Navodi se da je Ebu Hurejre bio najplodniji sakupljač i prenosilac hadisa od koga se prenosi približno 5.300 predaja. Nakon njega slijede Abdullah b. Omer sa približno 2.600 predaja, Enes b. Malik sa oko 2.300 predaja, h. Aiša sa 2.200 i Ibn Abbas sa približno 1.700 prenesenih hadisa. Zanimljivo je da ashabi koji su najviše vremena provodili sa Poslanikom, a.s., u njegovom javnom životu nisu toliko plodonosni u pogledu prenošenja hadisa. Hazreti Ebu Bekr, njegov bliski prijatelj, prenosi samo 142 hadisa, h. Alija 536, a h. Omer 537 hadisa (Isto: 39-41).

Rad na prikupljanju hadisa u samom početku ogledao se u tome da se hadis doslovno upamti i tačno prenese ono što se čuje i vidi od Poslanika, a.s. Kasnije, nakon pojave apokrifnih hadisa, hadiski učenjaci su posvetili dodatnu pažnju izučavanju hadisa (Karalić, 2010: 99). Sve do pojave apokrifnih hadisa, hadis se više prenosio usmeno nego u pisanoj formi.

Ashabi koji su do tada imali svoje sahife ili bilježnice, bili su u malom broju i bilježili su hadise više za svoju dušu. Rad na pisanju i sakupljanju hadisa može se podijeliti na nekoliko razdoblja, a najvažnija navodimo u nastavku ovog rada.

Pisanje i sabiranje hadisa u vrijeme Poslanika, a.s.

Arabljansko društvo u doba objavljivanja Kur'ana imalo je veoma razvijenu tradiciju usmene predaje. Poznato je da su pamtili svoje porijeklo i do nekoliko stoljeća unazad, kao i da su veoma duge pjesme mogli zapamtiti nakon samo jednog slušanja. Sličan je slučaj bio i sa hadisom. U početku islama on se čuvao, uglavnom, u usmenoj formi.

Iako je Poslanik, a.s., u samom početku širenja islama zabranio zapisivanje hadisa on se uporedo sa širenjem kur'anske misli širio i prenosio usmenom predajom. Allahov Poslanik, a.s., je koristio svaku priliku za prenošenje hadisa i na to je poticao i svoje ashabe. Za širenje kur'anske misli i Poslanikove, s.a.v.s., tradicije korištena je svaka prilika, kao što je hadž, ratni pohodi i delegacije koje su odlazile u druge pokrajine šireći islamske ideje i prenoseći Poslanikove, a.s., izreke. Na taj način se prenosio i širio islam, ali i Poslanikov, a.s., hadis i vrlo brzo je stigao u mnoge dijelove Arabije, ali i šire (Karalić, 1982: 22-24).

Nije realno da jedan zakonodavac, vjerski i politički vođa, ne dopusti vođenje bilješki i zapisivanje njegovih hadisa i tumačenja vjere koje je on direktno od Allaha, dž.š., primao. Tako nalazimo, kasnije, Poslanikove, a.s., hadise u kojima on dopušta, i šta više, potiče na zapisivanje hadisa. Posebno se to odnosi na nove muslimane koji su dolazili izvan Medine i koji su slušali Poslanikove hadise i nakon toga odlazili u svoja mjesta (Brown, 2016, 42).

Ove naizgled kontradiktorne hadise oko zabrane i preporuke zapisivanja hadisa riješio je islamski učenjak En-Nevevi (u. 676/1277) koji smatra da hadisi o zabrani pisanja

hadisa potječu iz prvih godina poslanstva kada je Poslanika, s.a.v.s., još brinula mogućnost da se njegove riječi pomiješaju sa Kur'anom. Dopuštanje da se njegovo učenje zapisuje došlo je kasnije, kada se Kur'an učvrstio u svijesti muslimana, a Poslanikova, a.s., uloga vođe jedne funkcionalne države zahtijevala i vođenje bilješki (Isto: 43).

Prema tome, kada su ashabi upoznali kur'anski stil, kada su mogli razlikovati hadis od Kur'ana i kada se broj onih koji su znali pisati povećao Muhammed, a.s., je dozvolio, tražio i poticao zapisivanje hadisa.

Pisanje i sabiranje hadisa u vrijeme ashaba i tabi'ina

Ashabi Allahovog Poslanika, a.s., podnijeli su brojne žrtve i samoodricanja pomažući Poslaniku, s.a.v.s., u njegovoj misiji prenošenja islama. Na tom putu nisu štedjeli sebe, svog vremena i truda, niti svog imetka. Njihov osnovni cilj i preokupacija bili su prezentiranje i očuvanje islamskog učenja, kao i njegovo prenošenje mlađim generacijama. Na isti način su postupali i tabi'ini. Da bi to postigli redovno su prisustvovali predavanjima koje je držao Allahov Poslanik, a.s., a nakon njegove smrti predavanjima ashaba i učenih tabi'ina.

Zbog zabrane pisanja hadisa, u početku islama, ashabi nakon smrti Poslanika, a.s., o zapisivanju hadisa imaju različite stavove. Neki ashabi smatraju da se treba zapisivati hadis i angažiraju se na tome, dok drugi to odbacuju (Karalić, 2010: 105-107).

Za razliku od jednog dijela ashaba koji iz opreza ili bojazni nisu nikako ili su vrlo malo prenosili hadise Allahovog Poslanika, a.s., postoji i druga grupa ashaba koja se uz maksimalnu opreznost upuštala u prenošenje i pripovijedanje hadisa.

Ashabi Allahovog Poslanika, a.s., smatraju se, uglavnom, svi pravednim u pogledu predaje tradicije. Razlika među njima postoji u pogledu memorije, inteligencije i stepena obrazovanosti pa jedni tačno i doslovce prenose hadise, dok drugi to prenose sjećajući se samo smisla hadisa (Okić, 1936: 5).

I tabi'ini kao i ashabi veliku pažnju posvećuju pisanju i sabiranju hadisa. Njihov rad na polju pisanja i sabiranja hadisa možemo podijeliti u dva perioda:

1. Period samoinicijativnog rada

Stav tabi'ina u pogledu sakupljanja i zapisivanja hadisa identičan je sa stavom ashaba. Neki su se protivili toj ideji, dok su drugi maksimalno se angažirali, pisali i sakupljali hadise.

2. Period zvaničnog rada na planu pisanja i sabiranja hadisa

Među učenjacima je rašireno mišljenje da period zvaničnog rada na polju pisanja i sabiranja hadisa počinje krajem prvog stoljeća po Hidžri, kada je halifa Omer b. Abdul-Aziz uputio zahtjev brojnim namjesnicima i učenjacima u raznim pokrajinama da pristupe zapisivanju i sakupljanju hadisa. Međutim, postoje dokumenti, koji su za hadisku znanost od izuzetnog značaja, u kojima se vidi da je sličan zahtjev uputio i njegov otac Abdul-Aziz b. Mervan mnogo godina ranije. Naime, dok je Abdul-Aziz b. Mervan bio namjesnik u Egiptu (od 65-85. g. po Hidžri) pisao je Kesiru b. Murreu b. Hadremiju, poznatom tabi'inu i velikom učenjaku, da mu zapiše sve hadise koje je čuo od ashaba, osim hadisa Ebu Hurejre, jer je hadise koje on prenosi već imao kod sebe zapisane. Omer b. Abdul-Aziz je, u biti, obnovio zahtjev svoga oca odmah po dolasku za halifu 99. g. po Hidžri. On uviđa da postepeno umiru ljudi koji su dočekali Muhammeda, a.s., i od njega slušali hadise, ali i da umiru ashabi i tabi'ini koji su poznavali hadis, i da se laž na Poslanika, a.s., i pojava apokrifnih hadisa povećala, te zato izdaje naredbu svojim namjesnicima da pristupe akciji sakupljanja Poslanikovih, a.s., hadisa (Karalić, 2010: 123-125)

Nastanak hadiskih zbirki

Iako se sam nije služio pismom kod Poslanika, a.s., su, nakon njegovog preseljenja na Ahiret, pronađeni neki zapisani hadisi. Osim toga,

kao dokazi pisanja hadisa navode se mnogobrojna pisma koja je lično slao Allahov Poslanik, a.s., svojim namjesnicima, guvernerima i vojskovođama u kojima im je objašnjavao i prezentirao šerijatske propise.

Kada je dato opće odobrenje za pisanje hadisa, većina ashaba zabilježila je one hadise koje su sabrali posljednjih godina Poslanikovog, a.s., života. O tim malim zbirkama hadisa i danas postoje podaci. Broj sačuvanih spisa i zbirki je neznatan, ali za nauku veoma značajan, jer su napisani za života Muhammeda, a.s. Njihova predanja-senedi po svojoj jačini i vrijednosti su različita, ali, svakako, neka od njih su autentična (Nakičević, 1986: 37).

Najpoznatija i najčešće spominjana zbirka hadisa iz ovog perioda je 'Es-Sadika' (istinite stranice) koju je napisao Abdullah b. Amr b. As (Indžić, 2001: 6).

Nakon naredbe halife Omera b. Abdul-Aziza i poziva na sakupljanje i bilježenje hadisa mnogi hadiski učenjaci pristupaju ovom poslu, bilježe i sakupljaju hadise u svoje zbirke. Njihov metod i pristup bio je različit. Većina njih je bilježila i sakupljala hadise po temama, dok su neki bilježili po musnedima ashaba i hadiskih učitelja. Prvi period rada na sabiranju i bilježenju hadisa u knjige karakterističan je po tome što u njemu učenjaci uz hadise Allahovog Poslanika bilježe i mišljenja ashaba i fetve tabi'ina (Karalić, 2010: 126-127).

U trećem stoljeću po Hidžri pojavljuje se grupa hadiskih učenjaka koja uvodi novi trend u pisanju hadisa i hadiskih zbirki. Oni nastoje da dva do tada postojeća žanra u pisanju hadisa, *musannefe* i *musnede*, objedine u jedan i tako nastaju knjige poznate kao *suneni*. Suneni je tematski organiziran i stoga se može lahko koristiti kao pravna referenca. Fokus je na prikupljanju Poslanikovih, a.s., hadisa sa kompletnim senedom. Autori sunena nastoje uvrstiti samo one hadise na koje se muslimanski učenjaci oslanjaju i za koje se zna da su vjerodostojni. Novi trend pojavljivanja hadiskih zbirki sa posebnim

akcentom na vjerodostojnost hadisa navest će njihove autore ili kasnije muslimanske znanstvenike da te zbirke nazovu *sahih*- vjerodostojne zbirke hadisa (Brown, 2016: 53-54).

Vrhunac sakupljanja hadisa desio se u 10. stoljeću – skoro stotinu godina nakon što je napisano šest kanonskih knjiga – kutubu sitte (Isto: 66).

Sredinom 11. stoljeća proces zapisivanja hadisa bližio se kraju. U tom periodu svi hadisi, bilo da su vjerodostojni ili krivotvoreni, bili su zapisani.

Metode sakupljanja hadisa i nastanak hadiskih zbirki kod šiija

Objava Kur'ana i poslanička misija pozivanja ljudi u vjeru trajala je 23 godine. Pošto je Poslanik, s.a.v.s., živio među ashabama, i pošto su imali stalnu mogućnost obraćanja njemu sa pitanjima oko nejasnih stvari nije se osjećala veća potreba za zapisivanjem hadisa i nije mu se pridavala važnost kakvu zaslužuje. Nakon Poslanikovog, a.s., preseljenja na Ahiret osjetila se veća potreba za hadisom. Zato je značaj ashaba poslije Poslanikove, a.s., smrti i njihov angažman na širenju, prenošenju i zapisivanju hadisa od izuzetnog značaja. Ovakvo mišljenje zastupa većina sunijskih učenjaka.

Međutim, šiizam naučava da je Poslanikova, a.s., porodica od njege naslijedila autoritet i privilegiju vodstva koja se dalje prenosi na imame. Shodno ovoj činjenici prijenos i sakupljanje hadisa kod šiija imat će drugačiji tok i metod sakupljanja od onoga kakav je bio kod sljedbenika ehli-sunneta.

Stav šiija je da čuvanje hadisa kod sljedbenika ehli-sunneta, a zbog zabrane pisanja hadisa od strane drugog halife- h. Omera, do polovine drugog stoljeća po Hidžri bilo je u usmenoj formi. Po njima, ovoj Omerovoj, r.a., zabrani o pisanju hadisa protivili su se članovi Ehlul-bejta, i uprkos njoj pisali hadise, posebno, kako ističu ibn Hadžer el-Askalani i imam Sujuti, h. Alija i h. Hasan bili su od ashaba koji su pisali i dozvoljavali pisanje hadisa (Shanači, 1362: 67).

Naime, šiije vjeruju da ni jedan od razloga zabrane pisanja hadisa koje

navode učenjaci ehli-sunneta nema utemeljenje i da nije pravi razlog zabrane. Pravi razlog, navode, ima svoju političku pozadinu, a to je da su halife nastojale očuvati se na vlasti tako što su zabranjivali pisanje i bilježenje hadisa, posebno onih u kojima Allahov Poslanik, a.s., oporučuje h. Aliju kao svoga nasljednika i halifu.¹

Prema šiitskom učenju, i učenju nekih sunija, prva napisana knjiga iz hadisa je ona koju je napisao h. Alija direktno diktirana od Poslanika, a.s. Ova knjiga je kasnije bila kod imama Bakira i on ju je jednom prilikom Hakem b. Utejbi pokazao prilikom njihove rasprave oko nekog pitanja rekavši mu: "Ovo je pisao Ali, a diktirao mu Poslanik Božiji."²

Osim toga, Zapovjednik vjernika, Alija, priredio je i knjigu o krivičnim propisima, koju je nazivao Sahifa i nosio ju je kao svitak pripasanu uz svoju sablju. Od njega se prenosi da je rekao: "Kod nas nema druge knjige osim Knjige Božije i ove Sahife." Sahifa je sadržavala precizne šerijatske odredbe u pogledu kazni za počinjena nedjela i prekršaja.³

Kada se u šiitskoj literaturi govori o zapisivanju hadisa u vrijeme Poslanika, a.s., obično se, nakon iznošenja mnogobrojnih hadisa koji idu u prilog ovoj tvrdnji, zaključuje da je zapisivanje hadisa bila općepoznata stvar i da se on bilježio. Doktor Nuruddin Itr o ovome kaže: "Mnogobrojni hadisi, koji dostižu stepen tevatara, pokazatelji su da je bila jedna grupa ashaba u doba Poslanika, a.s., koja je hadis pisala."⁴

U jednom periodu zbog žestoke kontrole od emevijskih halifa i njihovih podanika prema šiijama smanjen je obim posla na polju sakupljanja i pisanja hadisa. Također, politička situacija u zemlji, unutrašnji i vanjski ratovi, stalni protesti i nezadovoljstva ostavljali su malo vremena muslimanima za učenje i pisanje

hadisa. Dodamo li tome prisutnost ashaba i tabi'ina kojima se još uvijek moglo obratiti za određeni hadis nije se osjećala prevelika potreba za pisanjem i sabiranjem hadisa. Ali početkom drugog stoljeća po Hidžri i poslije toga, posebno u vrijeme imama Bakira (u. 114. g.) i imama Džafera es-Sadika (u. 148. g.) broj prenosilaca i osoba koji su iz reda šiija pisali i sakupljali hadise znatno se povećava (Shanači, 1362: 70). Hasan b. Ali b. Zijad Vešša', koji je bio od drugova osmog imama Reze, kazuje: "Sjedio sam u džamiji u Kufi i 900 učenjaka sam upoznao koji su govorili: 'prenio nam je Džafer b. Muhammed.'" (Isto: 71).

Šejh Mufid (u. 413. g.) kaže: "Šiije imamije su od vremena h. Alije, do vremena 11. imama Hasana el-Askerija napisali 400 knjiga koje su nazvane 'usuli'" (Isto: 71). Usul se u terminološkoj definiciji hadiskih znanstvenika definira kao zbirka predaja koje je prenosilac, bez posrednika čuo od imama, i zapisao ih.

Mnogi kasniji šiitski učenjaci, primjerice Tabersi (u. 548. g.) navode da je od h. imama Sadika 400 hiljada osoba prenosilo hadise. Također, navode da su njegovi učenici napisali 400 knjiga iz hadisa direktno slušajući njegova predavanja i pišući ono što im je on diktirao. S obzirom na činjenicu da je imam Džafer es-Sadik preselio na Ahiret 148. g. po Hidžri, njegovi učenici, pisci spomenutih usula, bili su prethodnici učenjaka iz reda ehli-sunneta koji su sakupljali i pisali hadise. Posebno se ovo odnosi na učenike koji su slušali imama Bakira koji je umro 112. ili 114. godine po Hidžri. Svi koji su iz reda ehli-sunneta pristupili sakupljanju hadisa umrli su poslije ova dva imama, posebno imama Bakira (Shanači, 1362: 71-72).

Zanimljivo je da su šiije tematske zbirke hadisa počele praviti otprilike

u isto vrijeme kada su to činili i veliki sunijski učenjaci, kao što su Malik b. Enes i el-Buhari (Brown, 2016: 168).

Najveći transformativni korak šiiske hadiske tradicije nakon stvaranja njenog kanona- četiri najpoznatije zbirke, načinjen je mnogo kasnije, početkom 17. stoljeća. U tom periodu pojavljuje se ahbarijska škola čije učenje zagovara povratak tradiciji i veće pouzdanje na hadise imama u odnosu na korištenje razuma, što dovodi do novog sakupljanja i komentiranja šiiskih hadisa (Isto: 172). Mada šiije nisu razvile tako veliku tradiciju pisanja opsežnih komentara na hadiske zbirke kao sunije u ovom periodu nastaje nekoliko megazbirki u kojima su objedinjene i komentarima obuhvaćene postojeće hadiske zbirke. Neke od njih su gigantske, čak veće i od najvećih sunijskih komentara (Isto).

Kompariranje sunijske i šiiske hadiske metodologije

U prebogatij povijesti izučavanja hadisa i hadiske nauke islamski učenjaci su razvili različite vrste nauka s ciljem tačnijeg i korektnijeg shvaćanja ove izuzetno važne discipline. Između ostalih razvila se disciplina koja izučava metode koje se koriste prilikom primanja i predavanja hadisa. Neke od tih metoda utemeljio je i sam Allahov Poslanik, a.s., a neke su uvedene kasnije. Vremenom su se one mijenjale i dopunjavale, tako da danas postoji osam metoda koje su korištene, ili se i danas koriste, u primanju i prenošenju hadisa.

Od svih osam postojećih metoda primanja i predaje hadisa najvažnije i najviše korištene su metoda slušanja i metoda čitanja pred učiteljem, odnosno metoda izlaganja. Njima su se hadiski učenjaci i prvi sakupljači hadisa koristili. Ostale metode pojavile su se kasnije.

¹ <http://www.hawzah.net/fa/Magazine/View/5980/5982/61862>.

² Vidi: Šejh Nedžaši, Te'sisu-š-šia, str. 279., navedeno prema; K.M. Shanači, *Ilmul-hadis*, str. 68.; <http://>

bastinaobjave.com/ehli-bejt-porodica-bozijeg-poslanika/zivotopisi-ima-ma-ehli-bejta/%C5%BEivotopis-ima-ma-bakira.

³ <http://bastinaobjave.com/ehli-bejt->

[-porodica-bozijeg-poslanika/zivotopisi-ima-ma-ehli-bejta/%C5%BEivotopis-ima-ma-bakira](http://www.hawzah.net/fa/Article/View/5279).

⁴ <http://www.hawzah.net/fa/Article/View/5279>.

Metode prenošenja sunneta na sljedeće generacije

U islamu vjerski autoritet dolazi od Allaha, dž.š., preko Njegovog Poslanika, a.s. Preseljenjem posljednjeg Allahovog Poslanika, a.s., s ovoga svijeta pojavilo se pitanje ko će naslijediti taj autoritet koji je imao Allahov Poslanik i ko ima prvenstveno pravo na dalje tumačenje islama i njegovu interpretaciju. U islamskom svijetu pojavila su se dva različita mišljenja o ovom vrlo važnom pitanju. Ehli-sunijanski učenjaci mišljenja su da to pravo pripada cijeloj zajednici islamskih učenjaka- *idžma*, a prvenstveno Poslanikovim, a.s., drugovima, ashabama, koji su živjeli s njim i islamske istine direktno od njega naučavali. S druge strane, grupa muslimana koja prakticira šiijski islam naučava da to pravo pripada Poslanikovo, s.a.v.s., porodici, koja je naslijedila njegov autoritet koji se dalje manifestuje kroz njegove porodične nasljednike, poznatije kao imame.

Metode prenošenja sunneta u ehli-sunnetskom učenju

Za ogromnu većinu muslimana koja je podržavala legalno i legitimno izabrane halife, kao nasljednike Allahovog Poslanika, a.s., drugovi Allahovog Poslanika, ashabi, predstavljaju njegovo nasljeđe i kanal putem kojeg se njegov sunnet prenosio na sljedeće generacije. Ashabi su bili ti koji su hadis i sunnet prvi čuli i vidjeli od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., od njega ga direktno preuzimali i prenosili na sljedeće generacije. Oni, dakle, predstavljaju prvu generaciju prenosilaca hadisa.

Na pitanje ko spada u ashabe islamski učenjaci su dali različite odgovore i definicije. Da bi se neko smatrao ashabom, prema mišljenju Seida b. Musejjeba, morao je uz Vjerovjesnika, a.s., provesti najmanje godinu ili dvije dana i sa njim učestvovati u najmanje jednoj ili dvije bitke (Karalić, 2010: 294), dok Imam Buharija u svom Sahihu kaže da se ashabom smatra svaki musliman i muslimanka koji su vidjeli Allahovog Poslanika, a.s. (Isto).

Hadiski učenjaci su, s obzirom na činjenicu da su ashabi direktno slušali hadis sa samog izvora i živjeli sa Allahovim Poslanikom, a.s., a s ciljem što temeljitijeg i preciznijeg shvatanja poslaničke misije, koju su prenijeli ashabi, do samih detalja izučavali živote Poslanikovih, a.s., ashaba. Ebu Omer Jusuf b. Abdul-Berr kaže: "Ne mislim da su pripadnici i učenjaci ijedne druge vjere sa toliko žara nastojali upoznati savremenike svojih poslanika i vjerovjesnika – koji su spona između vjerovjesnika i njihova ummeta – kao što su to činili muslimani i njihova ulema." (Isto).

Vrlo teško je utvrditi tačan broj ashaba Božijeg Poslanika, a.s. Procjenjuje se da je ukupan broj ashaba bio preko 100 hiljada. Ebu Zer'a er-Razi smatra da ih je bilo 114.000. Od tog broja prema mišljenju Ibn Dževzija 1.060 je prenosilo hadis (Smajić, 2006: 182).

Prema ehli-sunnetskom učenju, načelno, svi ashabi u prenošenju hadisa smatraju se pravednim i čestitim i na njih se može osloniti. Stoga se prima hadis od svakog ashaba. Ovo mišljenje se uzima na osnovu kur'anske pohvale koju izriče Uzvišeni Allah, Poslanikovih, a.s., uzdizanja njihovih karakteristika, te, na koncu, na osnovu njihovih postupaka i ulaganja imovine i života na jačanju i širenju poslaničke misije.

El-Gazali u svom djelu *el-Mustasfa* kaže: "Stav prvih generacija ummeta i glavnine potonjih jeste da je pravičnost ashaba neupitna na osnovu takve njihove ocjene od samog Uzvišenog Allaha i njihovih pohvala kroz Kur'an. Mi tako vjerujemo kada su oni u pitanju" (Isto: 186).

Međutim, iako se svi ashabi smatraju pouzdanim i čestitim i među njima ima razlike na osnovu prednosti. Sam Kur'an daje prednost onima koji su ranije primili islam. Po ovom pitanju posebno se ističu, na prvom mjestu, četvorica pravednih halifa, zatim ostali iz *ašerei mubešere*, nakon njih oni koji su učestvovali u Bici na Bedru, itd. Neki hadiski učenjaci ashabe na osnovu njihovog vremena primanja islama, zasluga, angažmana

u borbama i drugih kriterija svrstavaju u deset kategorija, kao što to čini Ibn Sa'ad, ili u dvanaest kao što je to učinio Hakim Nejsaburi (Handžić, 1972: 111./ Smajić, 2006: 187-188).

Iako se svi ashabi smatraju pouzdanim i pravednim u prenošenju hadisa, pojedini hadiski učenjaci smatraju da i njih kao i ostale prenosioc treba preispitati. Neki, opet, smatraju da su ashabi bili pouzdani do izbijanja sukoba i oružanih borbi među njima, ali se tada njihovo stanje izmijenilo, prolivena je krv i nužno ispitivati njihovu pouzdanost (Smajić, 2006: 186).

Dalji način prenošenja hadisa u ehli-sunnetskom učenju je putem tabi'ina. Oni su zamijenili i naslijedili ashabe u prenošenju vjere i Poslanikovo, s.a.v.s., sunneta i zbog toga uživaju posebnu čast. Nakon tabi'ina sljedeći u nizu prenošenja Poslanikove tradicije su etbait-tabi'ini. To su ljudi koji su se susreli sa tabi'inima. Važno je poznavati generaciju etbait-tabi'ina da bi se moglo ustanoviti kada je sened jednog hadisa prekinut, a kada nije (Karalić, 2010: 300). Za hadisku nauku od izuzetne važnosti je poznavanje generacije tabi'ina i etbait-tabina, a i sam Poslanik, a.s., ih je spomenuo u hadisu kao najbolje ljude rekavši: "Najbolji ljudi su moje pokoljenje, zatim oni koji će doći iza njih, pa oni koji će doći iza njih."⁵

Iz generacije etbait-tabi'ina ponikli su mnogi znameniti imami i učenjaci u hadiskoj i šerijatskoj nauci. Oni su zaslužni za prenošenje Poslanikove, a.s., tradicije do njenog konačnog zapisivanja.

Metode prenošenja sunneta u šiijskom učenju

Za razliku od ehli-sunnetskog učenja u kojem ashabi imaju ključnu ulogu u prenošenju hadisa i sunneta na sljedeće generacije u šiizmu je razvijen potpuno drugačiji metod prijenosa Poslanikove, a.s., tradicije. Pristup sunnetu kao izvoru Šerijata kod duodecimalnih šiija neodvojiv je

⁵ Bilježi ga Muslim u "Sahihu" 16/85.

od koncepta imameta kao temeljnog šijskog učenja o imamima, duhovnim nasljednicima Allahovog Poslanika, a.s., i jedino legitimnim zastupnicima i tumačima Objave (Bušatlić, 2018: 167). Prema ovom učenju i uvjerenju ekskluzivno pravo na tumačenje islama imaju članovi Poslanikove, s.a.v.s., porodice, koji su naslijedili Poslanikov, a.s., autoritet i bezgrješnost, koja dalje nastavlja de se prenosi u liku sljedećeg imama koji biva izabran od strane svog prethodnika. Ne samo da su imami najbolji prenosioci onoga što je Poslanik, a.s., govorio, već su i oni sami izvori hadisa. Shodno ovakvom shvatanju i razumijevanju u šijsko-imamijskoj praksi hadis se prenosi na jedan od sljedeća tri načina:

1. Hadis od Poslanika, a.s., koji se prenosi *senedom* od imama koji su došli poslije njega.
2. Izreka imama, koju prenose od njega kasniji imami.
3. Izreka imama, koja se od njega prenosi *senedom* kojeg čine njegovi sljedbenici (Brown, 2016: 163).

Vjerovanje u bezgrješnost imama učinilo je da predaje koje dolaze od njih nisu uvjetovane povezivanjem njihovog seneda sa Poslanikom, a.s., kao što je to uvjet kod sunija, jer imamet predstavlja kontinuitet i nastavak poslanstva (Bušatlić, 2018, 167).

Kada je u pitanju prijenos hadisa putem Poslanikovih, a.s., ashaba u šiizmu je on identičan kao i kod sunija, ali je to prenošenje, obično, zbog polemičkih razloga i ide u polemičke svrhe. Šiijama nije logično da se oslanjaju na te "suviše pogrešive" Poslanikove ashabe kada vjeruju da imami koji potječu od Poslanika, s.a.v.s., imuni su na mogućnost da obmanjuju ili dovode u zabludu (Brown, 2016: 163).

Po šijskom učenju hazreti Alija i Poslanikova, a.s., porodica jedini su

putevi kojima se prenijela izvorna poruka islama. Na osnovu toga šiije su ustanovile svoju metodologiju prihvatanja samo onih hadisa koji se prenose preko bezgrešnih imama i odbacivanje svih hadisa koji prenose ashabi, osim nekolicine njih koje smatraju pristalicama hazreti Alije (Bušatlić, 2018: 169).

Prije nego nastavimo sa analizom metoda prenošenja hadisa potrebno je iznijeti stav šiija prema ashabama. Historijski podaci govore da je bilo više hiljada ashaba Božijeg Poslanika, a.s. Među njima je bilo osoba različitih vrlina i karaktera. Viđenje Poslanika, a.s., svakako, predstavljalo je posebnu čast i privilegiju koju su imali njegovi savremenici. Ali, postavlja se pitanje da li je Poslanik, s.a.v.s., mogao na osnovu jednog susreta promijeniti karakter osobe do te mjere da će ona do kraja svog života biti pravedna?! U nastavku odgovora i analize pitanja kakav je stav šiija naspram ashaba Sejjid Reza Husejini Nasab ashabe na osnovu kur'anskih ajeta dijeli na dvije grupe. Prva grupa su oni o kojima Kur'an pohvalno kazuje i koji su utemeljitelji i nositelji islama. To su prije svega prvi muslimani, muhadžiri i ensarije,⁶ zatim oni koji su se pod drvetom na vjernost zakleli,⁷ muhadžiri⁸ i Poslanikovi sljedbenici okarakterisani kako su strogi prema nevjernicima, a milostivi među sobom.⁹

U drugu grupu osoba koje su vidjele Poslanika, a.s., spadaju dvolične osobe- munafici, osobe bolesnog srca na koje upozorava Allah, dž.š., u Kur'anu i Poslanik, a.s. Primjer za ovu grupu su poznati licemjeri i dvoličnjaci,¹⁰ prikriveni dvoličnjaci i munafici,¹¹ te osobe bolesnog srca¹² i grješnici.¹³

Na kraju, autor zaključuje da svi ashabi i sve osobe koje su vidjele Poslanika, a.s., shodno kur'anskim ajetima nisu na istom stepenu. Jedni su sa najvišim moralnim karakteristikama,

jakim vjerovanjem, zaslužni za širenje islama, dok su drugi od samog početka islama bili dvolični, grješni, bolesnog i pokvarenog srca (Husajni Nasab, 1375: 85-93).

Nadalje, u šiizmu se sa hadisima koje su prenijeli ashabi postupa prema ovom načelu: prihvatljivi su ukoliko se bave Poslanikovim, s.a.v.s., riječima i djelima, a nisu u kontradikciji s hadisima Poslanikove, a.s., porodice. Ukoliko sadrže samo poglede i mišljenja samih ashaba, a ne ona Poslanikova nisu mjerodavni kao izvori za religijske naloge. U tom pogledu postupanje ashaba jednako je postupanju bilo kojeg muslimana (Tabatabai, 1996: 92).

Kada je u pitanju potvrđivanje vjerodostojnosti hadisa šiije, uz nastojanje da potvrde vjerodostojnost niza prenosilaca smatraju da je korelacija teksta hadisa i Kur'ana nužan uvjet za njegovu pravovaljanost. Samo se onaj hadis može smatrati vjerodostojnim koji je u skladu sa Kur'anom. Shodno ovom principu, šiizam ne djeluje po onim hadisima koji su u suprotnosti sa kur'anskim tekstom. Hadisi čije se slaganje ili neslaganje ne može ustanoviti prema napucima dobivenim od imama, prepušteni su zaboravu, a da nisu ni prihvaćeni ni odbačeni (Isto: 101).

Hadis koji se slušao direktno od Poslanika, a.s., ili od jednog imama prihvaćen je kao što je prihvaćen Kur'an. U vezi s hadisima dobivenim preko posrednika, većina šiija djeluje u skladu s njim ako je na svakom koraku ustanovljen niz prijenosa odnosno ako postoji konačni dokaz koji se tiče njihove istine i ukoliko se bave načelima doktrina koje zahtijevaju znanje i izvjesnost, u sukladnosti s tekstom Kur'ana. U ustanovljavanju šerijatskih naloga šiije djeluju po predaji koja je općenito prihvaćena kao pouzdana. Prema tome, može se kazati da je za šiizam izvjestan i konačno potvrđen hadis apsolutno obavezujući te je nužno ravnati se po njemu, dok se hadis koji nije apsolutno potvrđen, no koji se općenito smatra pouzdanim, koristi samo u elaboraciji šerijatskih naloga (Isto:101-102).

⁶ Vidjeti: Kur'an, sura et-Tevba, 100.

⁷ Vidjeti: Kur'an, sura el-Feth, 18.

⁸ Vidjeti: Kur'an, sura Hašr, 8.

⁹ Vidjeti: Kur'an, sura el-Feth, 29.

¹⁰ Vidjeti: Kur'an, sura el-Munafikun, 1-11.

¹¹ Vidjeti: Kur'an, sura et-Tevba, 101.

¹² Vidjeti: Kur'an, sura el-Ahzab, 12.

¹³ Vidjeti: Kur'an, sura et-Tevba, 102.

Zaključak

Na osnovu temeljitog izučavanja sunijske i šiijske hadiske metodologije kao centralne teme ovoga rada možemo donijeti nekoliko zaključaka.

Metoda sakupljanja hadisa u prvom periodu islama bila je uglavnom putem usmene predaje i u usmenoj formi. Postoje određene predaje o zabrani pisanja hadisa u ranoj fazi širenja islama, koje su derogirane mnogobrojnim kasnijim Poslanikovim, a.s., hadisima u kojima se dozvoljava, traži i potiču muslimani na pisanje i prenošenje hadisa u pisanoj formi. Ashabi se maksimalno angažiraju na ovom polju, posebno nakon što je Kur'an sabran u jednu zbirku Mushaf i nakon što je prestala bojazan da bi se tekst hadisa mogao pomiješati sa tekstom Kur'ana. U vrijeme tabi'ina procvat na polju sakupljanja i bilježenja hadisa nastupa nakon poziva halife Omera b. Abdul-Aziza upućenog svojim namjesnicima da prikupljaju i bilježe hadise.

Prema sunijskom učenju prve zbirke hadisa nastaju još za života Muhammeda, a.s., kada su neki ashabi pisali svoje lične bilježnice-sahife. Nakon poziva halife Omera b. Abdul-Aziza na sakupljanje hadisa nastaju hadiske zbirke koje su pisane različitim metodologijom i stilom.

Šiije, za razliku od sunija kod kojih glavnu ulogu u sakupljanju hadisa imaju ashabi, smatraju da je Poslanikova, a.s., porodica naslijedila autoritet i privilegiju vodstva koja se

dalje prenosi na imame, te je shodno tome metod i način sakupljanja hadisa kod njih imao drukčiji tok. Rad na polju pisanja hadisa intenzivirao se u vrijeme imama Bakira i imama Džafera es-Sadika. Koliko se povećao broj šiijiskih prenosilaca hadisa govori nam podatak da su šiije od h. Alije do jedanaestog imama Hasana el-Askerija napisali 400 usula.

Kada je u pitanju način prenošenja sunneta na sljedeće generacije među islamskim učenjacima poznata su dva kanala za transmisiju Poslanikovog, a.s., naslijeđa. Prvi, koji zagovaraju sljedbenici ehliisunnetskog učenja i ogromna većina muslimana, jeste da su ashabi osobe preko kojih se prenosi tradicija. Dalji način transmisije nastavlja se preko tabi'ina i etbait-tabi'ina.

Za razliku od ehliisunnetskog učenja gdje ashabi imaju ključnu ulogu u prenošenju tradicije u šiizmu je razvijen potpuno drugačiji metod prijenosa Poslanikovog, a.s., sunneta. Shodno uvjerenju da ekskluzivno pravo na tumačenje islama imaju članovi Poslanikove, a.s., porodice, tačnije imami, koji su naslijedili Poslanikov autoritet i bezgrješnost, preko njih se u šiizmu vrši prijenos Poslanikovog, a.s., sunneta na sljedeće generacije. Imami su, ne samo prenosioци tradicije, već i sami izvor hadisa. Ono što kaže imam ima istu težinu kao da je rekao Poslanik, a.s.

Kada su u pitanju hadisi koji se prenose od ashaba, šiije se na njih previše ne oslanjaju. Hadise od

ashaba koriste, uglavnom, u polemičke svrhe i zagovaraju stav da je bolje koristiti hadis od imama koji je nepogrješiv i nema mogućnost obmane i laži, nego od nekoga kod koga ta mogućnost postoji. Hadisi koje prenose ashabi u šiizmu prihvatljivi su ukoliko se bave Poslanikovim, a.s., riječima i djelima, a nisu u kontradikciji sa hadisima Poslanikove, a.s., porodice. Ukoliko su to samo mišljenja ashaba onda nisu mjerdavna za šerijatske naloge. U tom pogledu postupanje ashaba jednako je postupanju bilo kojeg muslimana.

Na koncu zaključujemo da sunije i šiije nastoje koristiti hadise Božijeg Poslanika, a.s., koji su, prema njihovim metodologijama, u potpunosti vjerodostojni, sa potpunim i neprekinutim nizom prenosilaca u kojem se nalaze potpuno pouzdani i čestiti prenosioци. Sunijski i šiijski muhaddisi nastoje izbaciti svaku predaju u kojoj ima i najmanje sumnje da ne potiče od Vjerovjesnika, s.a.v.s. ili od imama u šiijskom učenju. Poslanikovi bliski ashabi, supruge, porodica, i nasljednici svakako su najbolji poznavaoци našeg Poslanika, a.s. Da li je do nas hadis došao preko pouzdanih ashaba ili nekoga iz Poslanikove, a.s., časne porodice, smatram da je manje važno od činjenice da imamo vjerodostojan hadis na raspolaganju. Prema tome, mišljenja sam da bi muslimani trebali prihvatiti svaki hadis koji ispunjava uvjete vjerodostojnosti, bez obzira kojim kanalom je do nas došao.

Literatura

a) Knjige i časopisi

- Brown, Jonathan A.C. (2016). *Hadis-Naslijede vjerovjesnika Muhammeda*, (prevela s engleskog A. Mulović), Sarajevo: CNS i El-Kalem.
- Bušatlić, Abdusamed Nasuf (2018). *Razumijevanje šiizma*, Sarajevo: IK Tugra.
- Handžić, Mehmed (1972). *Uvod u tefsirsku i hadisku nauku*, Sarajevo: GHB Medresa.
- Husejni Nasab, Sejjid Reza (1375). *Šiiah pasokh midahand, (Šiije odgovaraju)*, Kom: Izdavačka kuća "Meš'ar".
- Indžić, Salih Biseri *vjerovjesničke mudrosti*, (2001). Travnik: Elči Ibrahim-pašina medresa Travnik.
- Karalić, Mahmut (1982). "Rad na širenju hadisa u Alejhiselamovo vrijeme", *Islamska misao*, Sarajevo: Starješinstvo islamske zajednice u BiH.
- Karalić, Mahmut (2010). *Hadis i hadiske znanosti*, Novi Pazar: El-Kelimeh.
- Nakičević, Omer (1986). *Uvod u hadiske znanosti I*, Sarajevo: Islamski teološki fakultet.
- Okić, M. Tajjib (1936). *Islamska tradicija-prilog izučavanju izvora šerijatskog prava*, Sarajevo.
- Shaneči, Kazim Mudir (1362). *Ilmul-hadis*, Kom: Ured za islamsko izdavaštvo pri Komu.
- Shaneči, Kazim Mudir (1363).

Dirajetu-l-hadis, Kom: Ured za islamsko izdavaštvo pri Komu. Tabatabai, Sejjid Muhammed Hu-sejn (1996). *Šia u islamu*, (preveo s engleskog Amir Ridžanović), Zagreb, Mešihat islamske zajednice u Hrvatskoj.

Terminologija hadisa (hrestomatija) (2006). Sarajevo: priredio: Aid Smajić, FIN;

b) *Internet izvori*

<http://bastinaobjave.com/ehli-bejt-porodica-bozijeg-poslanika/zivotopisi->

imama-ehli-bejta/%C5%BEivotopis-imama-bakira

<http://www.hawzah.net/fa/Article/View/5279/>

<http://www.hawzah.net/fa/Magazine/View/5980/5982/61862>

الموجز

مقارنة أصول الحديث عند السنة والشيعة

أحمد أغيتوفيتش

بدأ استخدام مصطلحي «أهل السنة والجماعة» و «الشيعة» في وقت مبكر جداً، أي في مرحلة مبكرة من تشكيل المجتمع المسلم، للتعريف بجماعات محددة من المسلمين. وزاد استخدامهما في عصر الخلفاء الأوائل، عندما ظهر التقسيم إلى سنة وشيعة. ومع مرور الزمن أصبح هذا التقسيم أكثر حدة، ليصبح اليوم واقعا قائما. يمكننا القول إنهما طائفتان من المسلمين تسيران نحو نفس الهدف عبر طرق مختلفة.

تم في هذا البحث عرض أصول الحديث عند السنة والشيعة، وطرق جمع الحديث النبوي وكتابته في عهد رسول الله صلى الله عليه والسلام والصحابة والتابعين. كما تم تحليل طرق رواية السنة عند أهل السنة والشيعة، وأبدينا الرأي بشأن رواة السنة الأوائل من الصحابة والتابعين، ومن أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم، حيث إن فهم ذلك يعتبر الفرق الأساسي بين السنة والشيعة في رواية الحديث.

الكلمات الرئيسية: الحديث، السنة، الشيعة، المقارنة، المنهجية، الصحابة، التابعون، أهل البيت.

Summary

A COMPARISON BETWEEN THE SUNNI AND THE SHIITE HADITH METHODOLOGIES

Ahmed ef. Agetović

The terms “ehli-sunnah we-l-jama’ah” and “shia” were invented very early, in an early phase of the formation of Islamic community with reference to certain groups of Muslims. The practical use of this terminology was intensified in the period of the four Khalifas, when the distinction between Suni and Shia first appeared. This division grew deeper with time and is still present today. We may say that these are two groups of Muslims that are treading on two different paths towards the same destination. This article presents both the Sunni and the Shiite Hadith methodologies. Methodologies of collecting the hadith, recording of the Hadith during the period of the Messenger s.w.s., the period of the Sahabis and the period of the First followers (the Tabi’in) respectively. The analysis of methods of transferring the Tradition in Ehli Sunnah Islam and the Shiite Islam is also presented along with opinions of the first transmitters of the Hadith, Sahabis and the Tabi’in and the Messenger’s s.w.s. noble family, of which in understanding the place and the role lies the key factor of the difference between the Sunnis and the Shiite.

Key words: Hadith, the Sunni, the Shia, comparison, methodology, Sahabis, Tabi’in, Ahle Bait